

Magyar Jog

Főszerkesztő
TÓTH MIHÁLY

Szerkesztő
SÁRINÉ SIMKÓ ÁGNES

TANULMÁNYOK

TÓKEY BALÁZS

A kárveszély és a szerződési jog – különös tekintettel az egyes szerződéstípusokra vonatkozó kárveszély-átszállási szabályokra

A magánjogi szabályozással kapcsolatban az egyik alapvető elvárás az, hogy az alapján világos legyen, hogy az egyes kockázatokat a felek közül ki viseli, és hogy a kockázatok elosztása a felek között méltányos és észszerű legyen. Tanulmányunkban elsősorban azt fogjuk vizsgálni, hogy e követelményeknek mennyiben tesz eleget a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénynek az egyes szerződéstípusok esetében a kárveszély átszállására vonatkozó szabályozása.

Kulcsszavak: kárveszély, kárveszély-átszállás, adásvételi szerződés, vállalkozási szerződés, bizományi szerződés, bizalmi vagyongazdálkodási szerződés, rendhagyó letéti szerződés, lízingszerződés, tartási és életjáradéki szerződés

I. A szerződési jog különös részének kárveszély-átszállási szabályaihoz kapcsolódó előkérdések

Ahhoz, hogy a kárveszély átszállásának problémájával behatóbban foglalkozzunk, először is azt kell tisztáznunk, hogy mit értünk kárveszély alatt. Ezzel kapcsolatban két megközelítéssel találkozhatunk a jogirodalomban. Az első szerint kárveszélyviselés alatt azt értjük, hogy a dolog mindenkori tulajdonosa viseli azt a kárt, amelynek

megtérítésére mást nem lehet kötelezni.¹ Ez lényegében azt jelenti, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) Ötödik – Dologi jogi – Könyvének 5:22. §-ában² szereplő kárveszély ugyanazt jelenti, mint a Hatodik – Kötelmi jogi – Könyvének 6:122. §-ban³ megjelenő kárveszély.⁴ Ezzel szemben más szerzők úgy vélik, hogy a kárveszélynek a magánjogban több jelentése van. Eszerint a „dologi jog a tulajdonosi kárveszélyviselést általános kártelepítési főszabályként szabályozza, míg a szerződési jogi szabályozás körében a kárveszély viselése a szerződő felek közötti relatív jogviszony keretei között értelmezhető. A szerződési jogban a kárveszélyviselés így más értelmet kap, mint a tulajdonosi kárveszélyviselés. A szerződési jog csak a kötelezettség teljesítettnek tekintendősége szempontjából használja a kárveszélyviselést (a kárveszély átszállását), amely

¹ Ilyen értelemben használja a kárveszélyt például Vékás Lajos is, lásd: *Vékás Lajos: Szerződési jog – Általános Rész.* ELTE Eötvös, Budapest, 2016, 205.

² 5:22. § [Használat, hasznok szedése, terhek viselése és veszélyviselés] A tulajdonos jogosult a dolgot használni és a dolog hasznait szedni; viseli a dologgal járó terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

³ 6:122. § [A kárveszély átszállása]

A teljesítéssel a kárveszély – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a másik félre száll át.

⁴ Megjegyezzük, hogy sem az 5:22. §, sem a 6:122. § nem tekintendő új szabálynak, mert a tartalmuknak megfelelő normákat a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1959-es Ptk.) 99. §-a – „A tulajdonos jogosult a dolgot használni és a dologból folyó hasznokat szedni, viseli a dologgal járó terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.” – és 279. § (2) bekezdése – „A teljesítéssel a kárveszély – ha a törvény kivételt nem tesz – a másik szerződő félre száll át.” – tartalmazta.

arra ad választ, hogy a teljesítést nyújtó fél a maga részéről szabadult-e a kötelemből, továbbá, hogy a vele szemben ellenszolgáltatás nyújtására köteles félnek teljesítenie kell-e akkor is, ha a szolgáltatáshoz annak megsemmisülése, károsodása folytán ténylegesen nem jutott hozzá.⁵

Az álláspontok közötti különbségnek elsősorban az lenne a jelentősége, hogy milyen körben kell alkalmazni a 6:122. §-nak – a kárveszélynek a teljesítéssel való átszállására vonatkozó – szabályát. Az első megközelítésből ugyanis az következik, hogy ezt a szabályt csak azokra a szerződésekre kell alkalmazni, amelyeknek a keretében a kötelezett dolog tulajdonjogát ruházza át. Ennek megfelelően azon szerződések keretében nem értelmezhető a teljesítéshez kapcsolódó kárveszélyátszállás, amelyeknek a közvetett tárgya ugyan dolog, de a teljesítés nem jár a tulajdonos személyének a megváltozásával (pl. bérlet, egyedi letét stb.).⁶

A másik álláspont híveként Darázs Lénárd egyrészt azt fogalmazza meg, hogy a kárveszélyviselés problémakörét ki kellene terjeszteni a dolgok mellett a jogokra is. Azaz az 5:22. §-ban foglalt rendelkezést analógia útján a joggyakorlatnak a jogokra is alkalmaznia kellene, mert a kockázatviselés a jogok körében is értelmezhető. Ezzel kapcsolatban Darázs Lénárd példaként azt az esetet említi, amikor egy védjegy vonatkozásában valamelyik áruosztály tekintetében nem hosszabbítják meg az oltalmat, és így a védjegy értéke csökken. Ha ezt a következményt másra nem lehet áthárítani, akkor azt – a dolog tulajdonosához hasonlóan – a védjegy jogosultja viseli.⁷ Álláspontunk szerint ez a megközelítés eddig is élt a magánjogban: például ha egy korlátolt felelősségű társaságot különböző, az üzleti kockázatból fakadó veszteségek érnek, és ezért csökken az adott társaságban fennálló üzletrészek értéke, akkor azt természetesnek vesszük, hogy ezt a kárt az adott üzletrész jogosultja viseli. Ugyanis az a vagyontárgy feletti jogosultság alapvető természetéből következik, hogy ha olyan veszteség következik be a vagyontárgyban, amelynek megtérítésére más személyt nem lehet kötelezni, akkor azt a vagyontárgy felett rendelkező személy viseli. Tehát inkább arról van szó, hogy az 5:22. §-nak a kárveszélyviselésre vonatkozó szabálya nem tekinthető a tulajdonjog fogalmához képest (5:13. §)⁸ további normát tartalmazó rendelkezésnek, hanem a tulaj-

donost az 5:13. § – azaz a tulajdonjog fogalma – alapján akkor is terhelné a kárveszély-viselési kötelezettség, ha arról az 5:22. § külön nem rendelkezne. Mivel a dolgoktól eltérő vagyontárgyak – így a jogok és követelések⁹ – vonatkozásában a Ptk. jellemzően nem tartalmaz különös szabályokat a rájuk vonatkozó jogosultságokkal kapcsolatban, ezért értelemszerűen külön kárveszély-viselési szabályokat sem tartalmaz. De ez nem jelenti akadályát annak, hogy külön rendelkezés nélkül¹⁰ is arra a következtetésre jussunk, hogy a dolgokhoz hasonlóan az egyéb vagyontárgyak esetén is azok jogosultjai viselik azt a kárt, amelynek megtérítésére más személyt nem lehet kötelezni. Tehát az 5:22. §-ban található kárveszély-viselési szabályt a jogtudomány és a joggyakorlat eddig is megfelelően alkalmazta az egyéb vagyontárgyakra, azaz nemcsak a jogokra, hanem a követelésekre is. Hiszen a követelésekkel kapcsolatban is bekövetkezhetnek olyan körülmények, amelyek folytán csökken az értékük – lásd pl. elévülés –, és ennek következményeit a jogosult viseli, ha arra más személyt nem lehet kötelezni. Ezért a továbbiakban a kárveszélynek a szerződés teljesítésével való átszállásának fogalmába – külön utalás nélkül is – értelemszerűen azokat az eseteket is beleértjük, amikor nem egy dolog, hanem egy egyéb vagyontárgy – tehát jog vagy követelés – átruházására vállal kötelezettséget a kötelezett.

E kiegészítés mellett a kárveszélyviselés különböző – tehát a dologi jogi, azaz a mindenkorai tulajdonost terhelő kárveszélytől eltérő – jelentései mellett állást foglaltó szerzők elsősorban azt emelik ki, hogy „a kárveszélyviselés nem csak a dologban bekövetkezett, másra át nem hárítható károkat foglalja magában, hanem mindenfajta kárra értelmezhető, így pl. szerződéses kapcsolatban a gondossági vagy használati kötelemre, valamint a szerződésen kívüli kapcsolatban nem dologban okozott károkra is.”¹¹ Ebből következne az, hogy a 6:122. §-nak a – kárveszélynek a teljesítéssel való átszállására vonatkozó – szabályát a tulajdonátruházó szerződéseken kívül egyéb szerződésekre is alkalmazni kellene azokban a kérdésekben, amikor arra keressük a választ, hogy a szolgáltatás nyújtásának elmaradása, fogyatékosága, lehetetlenülése stb. következtében az ellenszolgáltatást kell-e, és ha igen, akkor milyen mértékben kell nyújtani.¹² Állás-

⁵ *Menyhárd Attila: A tulajdonjog.* In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 950.

⁶ *Kemenes István: A szerződés teljesítése.* In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1506.

⁷ *Darázs Lénárd: Kárveszélyviselés és érvénytelen szerződés.* Magyar Jog, 2017. évi 10. szám, 623.

⁸ **5:13. §** [A tulajdonjog]

(1) A tulajdonost tulajdonjogának tárgyán – jogszabály és mások jogai által megszabott korlátok között – teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg.

(2) A tulajdonost megilleti különösen a birtoklás, a használat, a hasznosítás, a hasznok szedésének és a rendelkezés joga.

(3) A tulajdonosnak joga van minden jogosulatlan behatás kizárására.

⁹ **8:1. §** [Értelmező rendelkezések]

(1) E törvény alkalmazásában

5. *vagyontárgy*: a dolog, a jog, a követelés;

¹⁰ Bár a szerződési jog különös részében egyes szerződésekre vonatkozó rendelkezések utalnak arra, hogy a közvetett tárgyak nemcsak dolog, hanem jog és követelés is lehet, és ezekre az esetekre megfelelően kell alkalmazni azokat a szabályokat, amelyek azokra a szerződésekre vonatkoznak, amelyeknek dolog a közvetett tárgya. Lásd például az adásvételi szerződés kapcsán a 6:215. § (3) bekezdését.

¹¹ *Darázs*: i. m. 624.

¹² Lényegében ez következik Menyhárd Attila álláspontjából, lásd *Menyhárd*: i. m. 950.

pontunk szerint e megközelítés azonban több szempontból is vitatható. Egyrészt nehezen tudunk elképzelni olyan esetet, amikor egy nem tulajdonátruházó jellegű szerződésnél a szolgáltatás valamilyen okból nem szerződésszerű, akkor az azzal esetlegesen felmerülő kérdéseket a szerződés megszégésére, valamint a szerződés megszűnésére vonatkozó szabályok ne rendeznék, viszont a 6:122. § – tehát a kárveszélynek a teljesítéssel való átszállására vonatkozó norma – alapján a jogvitát el lehetne dönteni. Másrészt, ha a 6:122. §-t valóban alkalmaznánk a tulajdonátruházó szerződéseken kívül egyéb szerződésekre is, akkor azok esetében meglehetősen bizonytalan lenne annak tartalma. Pl. egy bérleti szerződésnél még el lehet képzelni egy olyan jelentést, hogy ha a bérbeadó egyszer a bérleményt a bérlőnek átadta, és azután a bérlemény elpusztul, akkor ő azt nem köteles újból szolgáltatni a bérlő részére, bár ezt a problémát – ahogyan arra fent is utaltunk – a teljesítés lehetetlenné válására vonatkozó szabályok¹³ egyébként is rendezik.¹⁴ Egy egyedi letét esetén azonban még ez sem igaz, gondoljunk pl. arra az esetre, amikor egy ingatlan adásvétele esetén a bejegyzési engedélyt ügyvédi letétbe helyezik, és a letétbe helyezett bejegyzési engedélyek egy az ügyvéd irodáját érintő tűzeset kapcsán megsemmisülnek. Ha az esetet a 6:122. § alapján vizsgálánk, akkor arra jutnánk, hogy a letevő – azaz az eladó – a maga részéről a szerződést a bejegyzési engedélyek letétbe helyezésével teljesítette, és ezzel átszállt a kárveszély, tehát a bejegyzési engedélyek megsemmisülésének kockázatát ezután a letéteményes – azaz az ügyvéd – és a bejegyzési engedélyek kiadásának követelésére jogosult – azaz a vevő viseli. Ez azonban nem így van, hiszen ilyenkor a vevő követelheti az eladótól a bejegyzési engedélyek újbóli elkészítését és letétbe helyezését. Tehát ennél a szerződésnél a kárveszély teljesítéssel való átszállásáról még ebben a korlátozott értelemben sem beszélhetünk. Végül – ha a kárveszélyviselésnek a

szerződési jogban valamilyen a dologi jogtól eltérő jelentést tulajdonítanánk, akkor – azok a tartós jogviszonyok is csak újabb kérdéseket vetnek fel, amelyeknél a tulajdonátruházással szemben egy rendszeresen nyújtott szolgáltatás áll (lásd pénzügyi lízing, valamint a tartási és életjáradéki szerződés). Ugyanis e szerződések körében több elméletileg lehetséges kimenetele lehet annak, hogy ha a szerződés időtartama alatt elpusztul az a vagyontárgy, amelynek tulajdonjogát a teljesítés során át kell ruházni arra a félre, aki az időszakosan visszatérő szolgáltatást nyújtja. Az egyik az, hogy egyáltalán nem szállna át a kárveszély, tehát a tulajdonátruházásra kötelezett féltől továbbra is lehetne követelni a vagyontárgy átruházását, vagy ha ez annak egyedi jellege miatt nem lenne lehetséges, akkor valamennyi kapott szolgáltatást a tulajdonátruházásra kötelezett félnek vissza kellene térítenie az időszakosan visszatérő szolgáltatást nyújtó fél részére. A másik lehetséges kimenetel az, hogy a kárveszély átszáll (mint látni fogjuk, ez a jellemző). Ez elsősorban azt jelenti, hogy a tulajdonátruházásra kötelezett féltől továbbra sem lehet követelni a vagyontárgy átruházását, és nem is köteles az addig kapott szolgáltatásokat visszatéríteni az időszakosan visszatérő szolgáltatást nyújtó fél részére. Ugyanakkor ebben az esetben két további lehetőség merül fel az időszakosan visszatérő szolgáltatást nyújtó fél teljesítési kötelezettsége kapcsán: az egyik az, hogy ugyan nem követelheti vissza az addig nyújtott szolgáltatásokat a tulajdonátruházásra kötelezett féltől, de nem is kell további szolgáltatásokat nyújtania. A másik pedig az, hogy amellett, hogy nem követelheti vissza az addig nyújtott szolgáltatásokat a tulajdonátruházásra kötelezett féltől, továbbra is ugyanúgy kell nyújtania a szolgáltatását, mintha az átruházott vagyontárgy nem pusztult volna el. Tehát önmagában a kárveszély átszállása ezeknél a szerződéseknel nem dönti el egyértelműen, hogy hogyan változik az ellenszolgáltatás nyújtására kötelezett fél teljesítési kötelezettsége.

A fentiek alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a szerződések teljesítése kapcsán a kárveszély átszállása csak olyan szerződések esetén értelmezhető, amelynek tárgya valamely vagyontárgy feletti jogosultság átruházása, és ezeknél is csak korlátozott jelentéssel bír, az ellenszolgáltatás nyújtására kötelezett fél helyzetét nem határozza meg egyértelműen (legalábbis tartós jogviszonyok esetén). Egyébként megjegyezzük, hogy a 6:122. §-ban található norma külön kimondására nem feltétlenül lenne szükség,¹⁵ hiszen az egyébként is következik az átruházott jogosultságok tartalmából. A kárveszélyt az adott vagyontárgy mindenkori jogosultja viseli. Ha megváltozik a jogosult személye, mert átruházzák az adott jogosultságot, akkor értelemszerűen az új jogosult fogja viselni a kárveszélyt. A kárveszély átszállásának az időpontja logikusan a jogosult személy megváltozásának az időpontja, ami nem más, mint a szerződés teljesítése. Tehát a 6:122. § csak

¹³ 6:179. § [A teljesítés lehetetlenné válása]

(1) Ha a teljesítés lehetetlenné vált, a szerződés megszűnik.
(2) A teljesítés lehetetlenné válásáról tudomást szerző fél késedelem nélkül köteles erről a másik felet értesíteni. Az értesítés elmulasztásából eredő kárt a mulasztó fél köteles megtéríteni.

6:180. § [Felelősség a lehetetlenné válásért]

(1) Ha a teljesítés lehetetlenné válásáért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnésének időpontját megelőzően nyújtott szolgáltatás pénzbeni ellenértékét meg kell téríteni. Ha a már teljesített pénzbeni szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél nem teljesítette, a pénzbeni szolgáltatás visszajár.

(2) Ha a teljesítés lehetetlenné válásáért az egyik fél felelős, a másik fél szabadul a szerződésből eredő teljesítési kötelezettsége alól, és a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését követelheti.

(3) Ha a teljesítés lehetetlenné válásáért mindkét fél felelős, a szerződés megszűnik, és a felek a lehetetlenné válásból eredő károkat a közrehatás arányában követelhetik egymástól.

¹⁴ Sőt a bérletre vonatkozó szabályok ezt a kérdést külön rendezik.

6:338. § [A határozott idejű bérlet megszűnése és a dolog elpusztulása]
(2) Megszűnik a szerződés, ha a dolog elpusztul.

¹⁵ Itt is utalunk rá, hogy az 5:22. § vonatkozásában is hasonló következtetésre jutottunk.

ezt az evidenciát mondja ki. Így ehelyett elég lett volna csak a főszabály alóli kivételeket rögzíteni a szerződési jog általános és különös részében.

Megjegyezzük, hogy a Ptk. Hatodik – Kötelmi jogi – Könyvének – a szerződések általános szabályait tartalmazó – Második Része két ilyen kivételt említ. Az első az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatás,¹⁶ a második pedig az átvételi késedelem esete.¹⁷

Az elsőben arról van szó, hogy a szerződés érvénytelensége folytán nem történhet szerződésszerű teljesítés, így tulajdonátruházás sem, ezért a – legalább részleges – szolgáltatásnyújtás ellenére is az eredeti kötelezett marad a tulajdonos, tehát az 5:22. és a 6:122. §-ok alapján nem szállna át, hanem nála maradna a kárveszély. Ezzel szemben a 6:109. § szerint az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatással – amelybe a részleges szolgáltatásnyújtás, így a pusztá birtokátruházás is beleértendő – átszáll a kárveszély. „E szabálynak az a magyarázata, hogy a dolog feletti hatalom és ezáltal az őrzési lehetőség a birtokosnál van meg a leginkább. A kárveszély átszállása folytán a birtokot szerző, de tulajdonossá nem váló félnek kell viselnie a dologban bekövetkezett olyan károkat, amelyek viselésére mást nem lehet kötelezni. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a vevő az eredeti állapot helyreállítása keretében nem követelheti vissza a megfizetett vételárat (csereszerződésnél a másik félnél meglévő cseredolgot), mivel ő - a dolog vétlen elpusztulása következtében - a kapott dolgot nem tudja visszaadni.”¹⁸ Megjegyezzük, hogy e rendelkezés ugyan nem szerepelt az 1959-es Ptk.-ban, de tartalmi változást nem hozott (az érvénytelen szerződés vevője korábban se követelhetette a vételár visszafizetését, ha a dolog elpusztulása miatt azt nem tudta egyébként visszaadni).¹⁹

A második esetben pedig azért tesz kivételt a Ptk. a 6:122. § főszabálya alól, „mert a kötelezettel terhelő őrzési kötelezettség körébe nem tartozó károk kockázatát nem volna igazságos a kötelezetre terhelni.”²⁰ Megjegyezzük, hogy ezt a rendelkezést – ugyan eltérő megfogalmazásban,²¹ de – tartalmazta az 1959-es Ptk. is.

A kárveszélyviselés jelentésének és annak átszállására vonatkozó általános szerződési szabályok rövid áttekintése után a továbbiakban azt fogjuk megvizsgálni, hogy a fontosabb tulajdonátruházó szerződések²² esetén milyen kérdések merülnek fel a kárveszélyviselés átszállásával kapcsolatban.

II. A kárveszélyviselés átszállása adásvételi szerződés esetén

Az adásvételi szerződések körében – amely szerződéstípusnál a fent kifejtettek szerint a legnagyobb jelentősége a kárveszély viselésének – a kárveszély átszállására már az 1959-es Ptk. alapján is különös rendelkezések vonatkoztak. Ezek lényege az volt, hogy mind ingatlan, mind ingó esetén a birtokátruházással egyidejűleg már akkor is átszállt a kárveszély, ha az eladó a dolog tulajdonjogát egy későbbi időpontban ruházta át.²³ Tehát a különös szabályok alapján már a szerződésszerű teljesítés – amely akkor valósul meg, ha az eladó valamennyi kötelezettségét teljesíti, így a dolog tulajdonjogát és birtokát is átruházza – időpontját – ez lenne a kárveszély átszállásának az időpontja az általános szabály alapján – megelőzően is átszállhat a kárveszély a vevőre, ha az eladó az eladott dolog birtokát hamarabb ruházza át a vevőre, mint a tulajdonjogot. A szabály magyarázata hasonló ahhoz, amelyet az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatáshoz kapcsolódó kárveszélyátszállás vonatkozásában kifejtettünk: egyrészt a károk bekövetkezését könnyebben tudja megakadályozni a már birtokban lévő vevő, mint a birtokból kieső eladó. Másrészt, ha a vevő a birtokátruházás után használhatja a dolgot, akkor az a méltányos, hogy ettől fogva a kárveszélyt is viseli. Ezért tekinthető megfelelő megoldásnak az, hogy – ha a birtokátruházásra egyébként a tulajdonátruházás részeként

megrongálódásának veszélyét, mintha a teljesítést elfogadta volna;

c) késedelme idejére kamatot nem követelhet.

¹⁶ 6:109. § [A kárveszély átszállása]

Az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatással a kárveszély a másik félre száll át.

¹⁷ 6:156. § [Átvételi késedelem]

(3) Átvételi késedelem esetén a kötelezett a dolog őrzésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint köteles, a kárveszély pedig a jogosultra száll át.

¹⁸ Vékás Lajos: *Az érvénytelenség*. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1482.

¹⁹ A kárveszélyátszállás és az érvénytelen szerződés kérdéséhez lásd még *Darázs*: i. m. 628–631.

²⁰ Vékás (2016): i. m. 268.

²¹ 303. § (2) A jogosult – függetlenül attól, hogy késedelmét kimentette-e –

a) köteles a kötelezett felelős őrzéséből eredő költségeket megtéríteni;

b) éppúgy viseli a dolog megsemmisülésének, elveszésének vagy

²² Már itt jelezzük, hogy az ajándékozásra azért nem térünk ki külön, mert az ingyenes jellege folytán a kárveszélyviselés nem jelent releváns problémát. A csereszerződésről, valamint a forgalmazási szerződésről pedig azért nem szólnunk külön, mert arra – a rájuk vonatkozó meghatározás, illetve szabályok alapján – az adásvételi szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

²³ Ingatlan vonatkozásában ezt kifejezetten rögzítette az 1959-es Ptk.

368. § (3) Az ingatlan vevője – ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése előtt birtokba lép – ennek napjától kezdve szedi a dolog hasznait, viseli terheit és azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

Ingók esetén pedig a részletvételekre vonatkozó szabályból következett a birtokátruházáshoz kapcsolódó kárveszélyátszállás. 376. § (4) A vevőnek átadott dolog elpusztulásának vagy értékcsökkenésének veszélyét – a tulajdonjog fenntartása esetében is – a vevő viseli.

kerül sor, akkor – a birtokátruházással akkor is átszálljon a kárveszély az adásvételi szerződések teljesítése kapcsán, ha a tulajdonátruházás későbbi időpontban valósul meg.

A Ptk. azonban az adásvételi szerződések körében a kárveszély átszállását rendező különös szabályok közül csak az ingatlanokra vonatkozó rendelkezést vette át, az ingókra²⁴ vonatkozót azonban nem. A változtatásra a Ptk. miniszteri indokolása (a továbbiakban: Indokolás) nem ad magyarázatot.²⁵ Ezért alapos kétségek merülhetnek fel bennünk azzal kapcsolatban, hogy a módosítás az ingók vonatkozásában mennyiben volt tudatos. Hiszen az ingókra ugyanúgy igaz az a megállapítás, hogy a károk bekövetkezését könnyebben tudja megakadályozni a már birtokban lévő vevő, mint a birtokból kieső eladó, ami az át nem vett különös szabály egyik indoka volt. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy – az ingatlanokkal szemben – ingók esetén sokkal gyakrabban fordul elő, hogy a tulajdonjog-fenntartás ideje alatt a vevő nem használja a megvett dolgokat, mert azokat ő továbbértékesítési célból vette, így nem részesül abból az előnyből, hogy a korábbi birtokátruházásból kifolyólag hamarabb kezdheti el használni a dolgot, így kevésbé áll meg a korábbi kárveszélyátszállás mellett hozott második érv.²⁶

Mivel az 1959-es Ptk. gyakorlatában egyértelmű volt, hogy tulajdonjog-fenntartás kikötésekor ingók esetén is a birtokátruházáskor szállt át a kárveszély, és a jogszabály változása nem kapott kellő figyelmet – többek között az Indokolás sem foglalkozott vele –, ezért féltő, hogy a jövőben ez a módosítás még számos jogvitát fog okozni. Egyébként arra számítunk, hogy amint tudatosul a piaci szereplőkben az új szabály, akkor jellemzően attól el fognak térni, és a kárveszély átszállását ingók esetén is a birtokátszálláshoz fogják kapcsolni, tekintettel arra a korábban többször is hivatkozott érvre, hogy a károk bekövetkezését könnyebben tudja megakadályozni a már birtokban lévő vevő, mint a birtokból kieső eladó.

Emellett röviden foglalkoznunk kell azzal az esettel is, amikor a tulajdon átszállása megelőzi a birtok átruházásának az időpontját. Ez természetesen csak ingatlanoknál lehetséges, mert ingóknál a dologi jogi szabályok alapján a tulajdonátruházás részét képezi a birtokátruházás, és amíg nem történik meg a birtokátruházás, addig a tulajdon átruházására sem kerülhet sor. Ilyenkor – tehát ingatlan tulajdonjogának adásvétel jogcímén való olyan átruházásakor, amikor a birtokátruházásra későbbi időpontban kerül sor – a 6:122. §, azaz a kárveszélynek a

teljesítéssel való átszállására vonatkozó norma alapján a tulajdonátruházással még nem, hanem csak a későbbi birtokátruházással száll át a kárveszély, mert a 6:215. § (2) bekezdésének első mondata alapján az eladó a birtok átruházására is köteles ingatlan-adásvételi szerződés esetén. Tehát a kárveszély átszállását kiváltó teljesítés (6:122. §) csak a tulajdonátruházást követő birtokátruházással következik be.

Röviden szólnunk kell a próbára vétel²⁷ kapcsán is a kárveszélyviselés kérdéséről. Alapvető kérdésként az merül fel, hogy mi történik akkor, hogy ha a dolog kipróbálására általában szükséges vagy az eladó által megszabott megfelelő határidőn belül – tehát amíg a vevő nyilatkozatától függ a szerződés hatálya – bekövetkezik a kárveszély, és a kipróbálásra átvett dolog elpusztul. Álláspontunk szerint a kárveszélyt ilyenkor a vevő viseli, mert a felek között korábban már létrejött egy hatályos adásvételi szerződés – a 6:229. § (2) bekezdése alapján a szerződés a vevő nyilatkozata hiányában hatályban marad, tehát az már korábban hatályba lépett –, amelyet az eladó lényegében – a birtokátruházással – teljesített is, és a 6:122. § – tehát a kárveszélynek a teljesítéssel való átszállására vonatkozó norma – alapján a birtokátruházással már átszállt a kárveszély a vevőre. Ebből pedig az következik, hogy a vevő a kárveszély realizálódása után már nem nyilatkozhat a szerződés hatályáról, mert ezzel egyoldalúan áthárítaná a kárveszélyt az eladóra. Ez azt jelenti, hogy ebben az esetben – tehát akkor, ha a dolog kipróbálása általában szükséges vagy az eladó által megszabott megfelelő határidőn belül bekövetkezik a kárveszély, és az adásvétel tárgya elpusztul, elvész vagy egyéb módon úgy károsodik, hogy az harmadik személyre nem hárítható át – a vevőnek is teljesítenie kell a szerződést, vagy ha azt már korábban teljesítette, akkor a szolgáltatását az eladótól nem követelheti vissza.

Végül ki kell még térnünk a Ptk.-nak a fogyasztói adásvételre vonatkozó különös szabályaira. E rendelkezések a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv egyes rendelkezéseit ültetik át a magyar jogba. Ennek keretében a Ptk. többek között különös rendelkezéseket²⁸ tartalmaz a kár-

²⁴ Ez az 1959-es Ptk.-nak a részletvételt szabályozó, fent idézett 376. § (4) bekezdése.

²⁵ Az Indokolás a részletvétel szabályai kapcsán – amelyekből az 1959-es Ptk.-ban le lehetett vezetni a birtokátruházáshoz kapcsolódó kárveszélyátszállást ingók esetén – annyit jegyez meg, hogy kisebb pontosításokkal átveszi a korábbi szabályokat (Indokolás 611.).

²⁶ Bár kereskedelmi forgalomban a tulajdonjog hiányában is értékesítheti azt a dologi jogi szabályok alapján, amiért ellenértéket kap, így ilyen formában is részesülhet a korábbi birtokátruházás előnyéből.

²⁷ 6:229. § [Próbára vétel]

(1) Ha a felek az adásvételi szerződésben kikötik, hogy az adásvétel tárgyát képező dolog kipróbálása alapján a vevő meghatározott időn belül nyilatkozhat a szerződés hatályáról, a szerződés hatálya a vevő nyilatkozatától függ. A vevő e nyilatkozatát nem köteles indokolni.

(2) Ha a vevő a dolog kipróbálására általában szükséges vagy az eladó által megszabott megfelelő határidőn belül nem nyilatkozik, a szerződés hatályban marad.

²⁸ 6:219. § [Kárveszély átszállása fogyasztói adásvétel esetén]

Ha az eladó vállalkozás és a vevő fogyasztó, és az eladó vállalja a dolog vevőhöz történő eljuttatását, a kárveszély akkor száll át

veszély átszállására is. Az általános szabályoknak²⁹ megfelelően ugyanis a teljesítés helye a kötelezett, tehát az eladó telephelye, ebből az következik a 6:122. § – tehát a kárveszélynek a teljesítéssel való átszállására vonatkozó norma – alapján, hogy nem fogyasztói adásvétel esetén – ellenkező kikötés hiányában – a vevő viseli az adásvételi szerződés tárgyának fuvarozása során bekövetkezett olyan károkat, amelyekért más személy nem tehető felelőssé. A jogalkotó ehhez képest hozza kedvezőbb helyzetbe a fogyasztónak minősülő vevőt, ha az eladó vállalkozás, mivel ilyenkor a vevő a kárveszélyt csak akkor viseli, ha az eladó nem vállalja a dolognak a vevőhöz történő eljuttatását (tehát a vevő bízza meg a fuvarozót), de ebben az esetben is csak akkor, ha a fuvarozót nem az eladó ajánlotta a vevőnek.

III. A kárveszélyviselés átszállása vállalkozási szerződés esetén

A kárveszélyviselés kapcsán az 1959-es Ptk.-nak a vállalkozási szerződésre vonatkozó különös szabályait³⁰ a Ptk. nem vette át. Ennek azonban vizsgált témánk – valamely vagyontárgy feletti jogosultság átruházásához kapcsolódó, szerződésen alapuló kárveszélyátszállás – szempontjából nincs különösebb jelentősége, mert amennyiben a vállalkozási szerződéshez kapcsolódó szolgáltatás tartalmaz tulajdonátruházási elemet, a megkezdett, valamint a befejezett, de át nem adott mű tekintetében a kárveszélyt továbbra – külön utaló szabály nélkül – is a

lehetetlenülésre vonatkozó – általános és különös³¹ – szabályok rendezik.³²

Sokkal nagyobb jelentősége van a Ptk. azon új szabályának, mely a vállalkozási szerződéshez kapcsolódó tulajdonátruházás időpontját rögzíti.³³ Ugyanis a jogalkotó a vállalkozó díjigényének biztosítása érdekében egy jogszabályon alapuló tulajdonjog-fenntartást helyezett el a kódexben azzal, hogy a vállalkozó által a megrendelő részére elkészített dolognak csak akkor szerzi meg a tulajdonjogát a megrendelő, ha azt neki átadják, és az ellenértéket ki is fizeti. A rendelkezés csak arra az esetre vonatkozik, amikor a vállalkozó önálló, ingó dolgot állít elő.³⁴ Ugyanakkor e szerződések körében is gyakran előfordul az, a vállalkozó hamarabb ruházza át az elkészült mű birtokát a megrendelőre, mint ahogyan annak ellenértéke megfizetésre kerülne. Ezekben az esetekben az adásvételi szerződés kapcsán ismertettek szerint a birtokátruházás ellenére nem fog átszállni a kárveszély mindaddig, amíg a megrendelő a vállalkozó díját meg nem fizeti. Igencsak kérdésesnek tűnik, hogy valóban kedvez-e ez az új rendelkezés a vállalkozónak, hiszen most már ebben az átmeneti időszakban ő viseli a kárveszélyt a megrendelő helyett. Így az adásvételi szerződésnél említett kétségeink és kifogásaink erre az új szabályra szintén vonatkoznak, különösen azért is, mert ez utóbbi esetben a tulajdonjog-fenntartás nem a felek megállapodásán, hanem jogszabályon alapul.

a vevőre, amikor a vevő vagy az általa kijelölt harmadik személy birtokba veszi a dolgot. A kárveszély a fuvarozónak történő átadáskor átszáll a vevőre, ha a fuvarozót a vevő bízza meg, feltéve, hogy a fuvarozót nem az eladó ajánlotta.

²⁹ 6:37. § [A teljesítés helye]

(1) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a szolgáltatás teljesítésének helye a kötelezettnek a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti telephelye, ennek hiányában székhelye, természetes személy esetén lakóhelye, ennek hiányában szokásos tartózkodási helye.

³⁰ 400. § (1) A megkezdett, valamint a befejezett, de át nem adott mű tekintetében a kárveszély a teljesítés lehetetlenné válására vonatkozó szabályok szerint oszlik meg a megrendelő és a vállalkozó között.

(2) A vállalkozó a senkinek fel nem róható ok következtében elpusztult mű újbóli előállítására, a megrendelő pedig annak átvételére nem köteles.

(3) A szerződés teljesítéséhez szükséges anyagokban és eszközökben esett kár viselésére az általános szabályokat kell alkalmazni.

³¹ 6:248. § [A szerződés lehetetlenülése]

(1) Ha a teljesítés olyan okból válik lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, és

a) a lehetetlenné válás oka a vállalkozó érdekkörében merült fel, díjazásra nem tarthat igényt;

b) a lehetetlenné válás oka a megrendelő érdekkörében merült fel, a vállalkozót a díj megilleti, de a megrendelő levonhatja azt az összeget, amelyet a vállalkozó a lehetetlenné válás folytán költségben megtakarított, továbbá amelyet a felszabadult időben másutt keresett vagy nagyobb nehézség nélkül kereshetett volna;

c) a lehetetlenné válás oka mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül merült fel, a vállalkozót az elvégzett munka és költségei fejében a díj arányos része illeti meg.

(2) Lehetetlenülés esetén a megrendelő követelheti, hogy a vállalkozó a megkezdett, de be nem fejezett művet neki adja át; ebben az esetben a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell megfelelően alkalmazni.

³² Éppen ezért nem térünk ki a mezőgazdasági vállalkozási szerződés kapcsán a 6:255. § (2) bekezdésébe foglalt különös lehetetlenülési szabályra sem.

³³ 6:247. § [A szolgáltatás átadás-átvétele]

(5) Ha a szerződés teljesítéséhez a vállalkozó dolog tulajdonjogának átruházására köteles, a dolog a mű átadásával és az ellenérték megfizetésével kerül a megrendelő tulajdonába.

³⁴ Ennek részletes magyarázatát lásd *Kemenes István: A vállalkozási szerződés*. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1765–1766.

IV. A kárveszélyviselés átszállása bizományi szerződés esetén

A bizományi szerződés kapcsán az 1959-es Ptk. nem szabályozta a tulajdonátszállás kérdését. Ezt a bizonytalan helyzetet rendezte a Ptk.³⁵ úgy, hogy eladási bizomány esetén a bizományos nem szerez tulajdont, de jogosult a bizomány keretében értékesítendő vagyontárgyat nem tulajdonosként eladni, vételi bizomány esetén viszont tulajdont szerez, és az elszámolás keretében ruházza át a megszerzett vagyontárgy tulajdonjogát a megbízóra. „A bizomány gazdasági oldalról való megközelítése esetén észszerűtlennek tűnik az a konstrukció, hogy a tranzakció során a bizományos tulajdont szerezzen. Ez nem csak a tulajdonszerzéssel járó problémák (közterhek, számviteli kötelezettségek stb.) miatt valószínűsíthető, hanem amiatt is, hogy sem a megbízó, sem a bizományos szándéka nem irányul arra, hogy a bizományos tulajdont szerezzen. A vételi és eladási bizomány közötti különbségtétel indoka, hogy vételi bizomány esetén nem létezik olyan megoldás a magyar jog alapján, amely lehetővé tenné, hogy a bizományos tulajdonszerzése nélkül szálljon át az eladóról a tulajdonjog a megbízóra.”³⁶

Tehát vételi bizománynál a bizományos – a tulajdonszerzésére tekintettel az 5:22. és a 6:122. §-ok alapján addig viseli a kárveszélyt, amíg tulajdonos – nagyobb kockázatot visel, mint eladási bizomány esetén, mert ez utóbbinál nem szerez tulajdont, így a kárveszély sem száll át a bizományosra. Ennek megfelelően, ha pl. akkor lopják el az ingó dolgot, amikor az a vételi bizománynál van, aminek pedig ő a tulajdonosa, és sem a tolvaj, sem az ingó dolog nem kerül elő, és más személy sincs, aki felelne a kárért, akkor azt ő fogja viselni: ez az jelenti, hogy az ellopott dolog ellenértékét ki kell fizetnie az eladó részére, ugyanakkor azt nem követelheti a megbízótól. Ha viszont eladási bizomány esetén lopják el a dolgot a bizományostól, akkor az ezzel kapcsolatos kárt a megbízó viseli, a bizományos nem köteles kifizetni az ellopott dolog értékét a megbízó részére. Ez a különbségtétel az eladási és a vételi bizomány között a kárveszélyviselés vonatkozásában egyébként a bizományi szerződés jellegéből adódóan nem tűnik indokoltnak, a bizományosnak valójában vételi bizománynál se kellene viselnie a kárveszélyt, hiszen nem azért kerül hozzá a dolog, hogy annak végül ő legyen a tulajdonosa. Ezért az lett volna a szerencsésebb megoldás, ha a jogalkotó egyértelműen rögzíti, hogy azonos kárveszélyviselési szabályok vonatkoznak mind az eladási, mind a vételi bizományra.³⁷

³⁵ 6:283. § [Tulajdonszerzés]

(1) Vételi bizomány esetén a bizományos a szerződés teljesítése során megszerzett ingó dolog tulajdonjogát az elszámolás során ruházza át a megbízóra.

(2) Eladási bizomány esetén a bizományos jogosult a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására.

³⁶ Indokolás 624.

³⁷ Molnár Hella: *A bizományi szerződés megújult szabályai – dogai jogi*

V. A kárveszélyviselés átszállása bizalmi vagyonkezelési szerződés esetén

A bizalmi vagyonkezelés vonatkozásában a Ptk. nem tartalmaz különös szabályt a kárveszélyviselés kapcsán. Ebből az 5:22. és a 6:122. §-ok alapján az következne, hogy a vagyonkezelő viseli a kárveszélyt, amíg ő a kezelt vagyon tulajdonosa. Ez azt jelentené, hogy ha a kezelt vagyonban olyan kár következne be, amelyet harmadik személyre nem lehetne hárítani, akkor azt a vagyonkezelőnek kellene viselnie, és a kedvezményezett részére a kezelt vagyon eredeti értékének megfelelő összeget kellene kiadnia. Ez az eredmény azonban túlságosan nagy kockázatot jelentene a vagyonkezelő számára, és ellehetetlenítené a bizalmi vagyonkezelés intézményét. Ki válna így vagyonkezelést, hogy ha ezt a kockázatot is neki kellene viselnie? Hiszen a kezelt vagyonnak a vagyonkezelő csak jogi tulajdonosa – a tulajdonosi pozíció számára csak feladatot jelent, az számára közvetlen előnyökkel nem jár –, a gazdasági tulajdonos a vagyonrendelő, ezért az az észszerű megoldás, hogy a kezelt vagyonban bekövetkező károk veszélyét se a vagyonkezelő viselje.

A Ptk.-nak a bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó egyéb szabályaiból azonban arra következtethetünk, hogy a kárveszélyt még az ilyen következményt kizáró kifejezett rendelkezés hiányában sem a vagyonkezelő viseli. Ezt támasztják alá a vagyonkezelővel szembeni fokozott követelményekre vonatkozó szabályok.³⁸ Hiszen a vagyonkezelővel szemben csak úgy van értelme a kezelt vagyont előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szembeni megóvás kötelezettségét előírni, ha ezeket a kockázatokat – így köztük a kárveszélyt – nem a vagyonkezelő viseli. Ugyanerre az eredményre jutunk, ha abból indulunk ki, hogy a bizalmi vagyonkezelés kapcsán a tulajdonátruházás végső címzettje a kedvezményezett, a vagyonkezelő csak ideiglenes jelleggel szerez tulajdont. Így azzal, hogy a vagyonrendelő átruházza a kezelt vagyon tulajdonjogát a vagyonkezelőre, teljesíti a kedvezményezettrel szemben vállalt kötelezettségét, és ennek megfelelően a kárveszély a tulajdonátruházás végső címzettjére, a kedvezményezettre száll át. Ezért álláspontunk szerint a bizalmi vagyonkezelés körében a tulajdonátruházás ellenére a kárveszély nem száll át a vagyonkezelőre.

kérdések és belépési jog. In: Keserű Barna Arnold – Kőhidi Ákos (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére.* Eötvös József KTK, Győr, 2015, 358–361.

³⁸ 6:317. § [A vagyonkezelővel szembeni fokozott követelmény]

(2) A vagyonkezelő a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint köteles a kezelt vagyont az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben megóvni.

VI. A kárveszélyviselés átszállása rendhagyó letéti szerződés esetén

A rendhagyó letét lényege az, hogy a letevő a letett dolgokon tulajdont szerez.³⁹ Ebből az 5:22. és a 6:122. §-ok alapján az következne, hogy ő viseli a kárveszélyt, amíg tulajdonos. Kérdés, hogy ez összeegyeztethető-e a letéti szerződés funkciójával, hiszen itt egy ideiglenes tulajdon-szerzésről van szó.

Álláspontunk szerint a válasz igen: ugyanis egyrészt a letevő az egyedi letéthez képest nagyobb kockázatot vállal rendhagyó letét esetén. Ennek az az oka, hogy rendhagyó letétnél a tulajdonjog átruházásából kifolyólag a letevőt nem tulajdoni, hanem csak kötelmi igény illeti meg a letéteményessel szemben a letét kiadása iránt. Tehát a letét kiadása iránt érvényesített igény sikeressége – az egyedi letéttel szemben – a letéteményes fizetőképességétől függ. Másrészt a letéteményes számára is sokkal kedvezőbb a rendhagyó letét az egyedi letéthez képest. Előbbi esetén a letétet nem kell elkülönítenie más dolgoktól, nem kell őriznie, hanem azt használhatja, szabadon rendelkezhet vele. Ezzel szemben egyedi letét esetén a letéteményesnek a letett dolgokat el kell különítenie az egyéb dolgaitól, azokat nem használhatja, hanem őriznie kell, valamint tulajdonjog hiányában azokkal nem is rendelkezhet.⁴⁰ Így a letevő által viselt nagyobb kockázat a letét kiadása kapcsán és a letéteményesnél jelentkező előnyök megfelelően kompenzálják azt, hogy rendhagyó letét esetén – az egyedi letéttel szemben – a kárveszély átszáll a letét felett tulajdonjogot szerző letéteményesre.

VII. A kárveszélyviselés átszállása pénzügyi lízingszerződés esetén

A Ptk. új szerződéstípusként szabályozza a pénzügyi lízing-szerződést, amelyre vonatkozó szabályok között rögzíti,⁴¹ hogy a kárveszélyt a birtokátruházástól kezdve a tulajdonos lízingbeadó helyett a lízingbevevő viseli. Ahogyan arra a Legfelsőbb Bíróság is felhívta a figyelmet az egyik eseti döntésében: pénzügyi lízing esetén a lízingbeadó nem a saját szükségletének kielégítése végett szerzi be a lízing tárgyát, hanem a lízingbevevő igényei szerint azzal, hogy az a futamidő végén a lízingbevevő tulajdonába fog kerül-

ni. E szerződéstípus sajátosságából fakad, hogy a lízing időtartama alatt a kárveszély nem a lízingbeadót, hanem a lízingbevevőt terheli (BH 1998.496.). Tehát a kárveszélyviselésre vonatkozó különös szabályozás hátterében az áll, hogy a lízingtárgynak a lízingbeadó csak a formai, jogi tulajdonosa, a gazdasági tulajdonos a lízingbevevő, ezért indokolt az, hogy az utóbbi viselje a kárveszélyt.

Ahogy arra fent is utaltunk, a kárveszély átszállása tartós jogviszonyok esetén nem rendezi egyértelműen azt a kérdést, hogy a szerződés kapcsán átruházandó vagyontárgynak a kárveszély átszállása utáni elpusztulása hogyan hat ki az ellenszolgáltatás nyújtására köteles fél helyzetére. Mivel a pénzügyi lízingszerződés mögött egy kölcsönjogviszony áll, amelynek lényegében csak a biztosítékát képezte a lízingtárgy, ezért a biztosíték elpusztulása az adós fizetési kötelezettségére nem hat ki, így a lízingbevevő a futamidő végéig köteles a lízingdíjat fizetni. Erre a lízingbevevőt terhelő magas kockázatra tekintettel a gyakorlatban jellemzően vagyonszámot kötnek a lízingtárgyra.

VIII. A kárveszélyviselés átszállása tartási és életjáradéki szerződés esetén

A tartási és életjáradéki szerződés vonatkozásában a Ptk. nem tartalmaz különös szabályokat a kárveszély átszállásával kapcsolatban. Ezért a tartás vagy életjáradék ellenértékéért nyújtott szolgáltatás – amely jellemzően egy vagyontárgy, elsősorban ingatlan átruházása – vonatkozásában a kárveszély az 5:22. és a 6:122. §-ok alapján a tulajdonjog átszállásának időpontjában száll át, amely a szerződéskötést követő rövid időn belül meg is történik.⁴² Annak nincs jelentősége, hogy a tartásra vagy járadékadásra kötelezett a birtokot ténylegesen nem szerzi meg a tulajdonátruházással egyidejűleg, mert ez – az adásvétel szabályaival szemben – kifejezetten nem része a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult teljesítési kötelezettségének. A kárveszélynek a tartásra vagy járadékadásra kötelezetre való telepítése azért észszerű megoldás, mert a tartási és életjáradéki szerződés jellegéből kifolyólag a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult egyébként sincs olyan helyzetben, hogy viselni tudná a kárveszélyt. Tehát a szerződés tárgyául szolgáló vagyontárgy esetleges elpusztulása esetén a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosulttól nem követelhető sem másik vagyontárgy szolgáltatása, valamint arra sem kötelezhető, hogy az addig nyújtott tartás vagy életjáradék értékét térítse vissza.

Álláspontunk szerint azonban a pénzügyi lízingszerződéssel ellentétben másképp alakul a tartásra vagy járadékadásra kötelezett helyzete. Ő ugyanis – a lízingbevevővel szemben – további szolgáltatás nyújtására nem kötelezhető. Ennek az az oka, hogy a tartásra vagy járadékadásra kötelezett – a lízingbevevővel ellentétben – a

³⁹ 6:367. § [Rendhagyó letéti szerződés]

Ha a letét tárgya helyettesíthető dolog és a szerződés alapján a letéteményest megilleti a letett dolog használatának és az azzal való rendelkezésnek a joga, a letéteményes tulajdonjogot szerez és a letét lejáratakor ugyanolyan fajtájú és minőségű dologot ugyanolyan mennyiségben köteles a letevőnek visszaadni.

⁴⁰ Gárdos Péter: *A letéti szerződés*. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1953–1954.

⁴¹ 6:412. § [Hasznok, terhek, költségek, kárveszély. Használat]

(1) A lízingbevevő a szerződés megkötésétől, dolog esetén a birtokátruházástól szedi a lízingtárgy hasznait, viseli a lízingtárggyal járó terheket, költségeket és azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit nem lehet kötelezni.

⁴² Lásd: Fuglinszky Ádám: *A tartási és az életjáradéki szerződés*. In: Fuglinszky Ádám – Tókey Balázs: *Szerződési jog – Különös Rész*. ELTE Eötvös, Budapest, 2018, [2519].

vagyontárgynak (jellemzően ingatlan) a szerződés tartama alatti elpusztulása esetén a szerződés kapcsán semmilyen előnyből nem részesül, hiszen azt egyáltalán nem használhatta, az végig a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult birtokában volt, aki azt használta, hasznait szedte stb. Igencsak méltánytalan lenne, ha a teljes kockázatot az a személy viselné, aki nem is volt a vagyontárgy birtokában, és így kevésbé volt lehetősége az esetleges károk megelőzésére, valamint a szerződésből a vagyontárgy elpusztulásáig semmilyen előnye sem származott. A kockázat egyébként – a pénzügyi lízingszerződésekhez hasonlóan – biztosítás kötésével kezelhető.

További lényeges kérdésként még az merül fel, hogy hatással van-e a kárveszély viselésére az a körülmény, ha a felek úgy kötik meg a szerződésüket, hogy a tulajdonjog átruházásával egyidejűleg biztosítékként haszonélvezeti jogot biztosítanak a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult javára az ellenszolgáltatásként a tartásra vagy járadékadásra kötelezett részére átruházott ingatlanon.⁴³ Ez a megoldás a gyakorlatban egyébként gyakran előfordul. Megjegyezzük, hogy a haszonélvezeti jog kikötését azért tartjuk indokoltnak, mert többek között azt a kockázatot is kezeli, ha a tartásra vagy járadékadásra kötelezett úgy hal meg a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult előtt, hogy az addig általa nyújtott szolgáltatás meghaladja az általa kapott ellenszolgáltatás értékét. Ilyenkor ugyanis az örökösökre nem száll át a tartási vagy életjáradék-fizetési kötelezettség.⁴⁴ Ebben az esetben ugyanis – a tartási vagy életjáradéki jogosultság megszűnésére tekintettel – megszűnik a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult jogalapja az ellenszolgáltatásként adott vagyontárgy (jellemzően ingatlan) használatára. Ez azzal járna, hogy nemcsak a tartásra vagy járadékszolgáltatásra való jogosultságát veszítené el, hanem a tartásra vagy járadékadásra kötelezett örökösei követelhetnék tőle az ellenszolgáltatásként szolgáló vagyontárgy átadását. Ha viszont haszonélvezeti jogot kötnek ki a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult javára, akkor az ellenszolgáltatásként szolgáló vagyontárgyat nem kell kiadnia, azt haszonélvezőként tovább használhatja, hasznait szedheti stb. Mivel a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosultnak a kötelezettsége a tehermentes tulajdonjog átruházása, ezért amíg a vagyontárgyat haszonélvezeti jog terheli, addig nem történik meg a teljesítés, ezért ezt a helyzetet úgy kellene értelmezni, hogy ilyenkor a kárveszélyt nem a tartásra vagy járadékadásra kötelezett, hanem a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult viseli. Ezzel az értelmezéssel szembeni ellenérvként

a tartási jog intézményére utalnánk, amelynek szintén biztosítéki funkciója van, és már az 1959-es Ptk. is szabályozta. Tulajdonképpen, amíg a tartási jog megilleti a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosultat, addig nem történik meg a tehermentes tulajdonjog átruházása, és így a tartási jog is akadályát képezhetné a kárveszély átszállásának. Az eddigi gyakorlatban ez a megközelítés azonban egyáltalán nem merült fel. Ebből arra lehet következtetni, hogy ha a tartási jog nem jelenti akadályát a kárveszély átszállásának, akkor a haszonélvezeti jog fennállásától függetlenül átszáll a kárveszély a tulajdonjog átruházásával egyidejűleg.

Álláspontunk szerint a második megközelítés a helyes. Ezt azzal a további érveléssel támasztanánk alá, hogy – ahogyan arra már fent is utaltunk – nem lenne értelme a kárveszélyt a tartásra vagy járadékszolgáltatásra jogosult helyezni, mert azt ő a helyzetéből kifolyólag egyébként se tudná viselni (nem tudna sem másik ingatlant felajánlani, sem a kapott szolgáltatást visszatéríteni). Így mivel mindkét álláspont mellett felhozhatók megalapozott érvek, ezért azt tartjuk helyesnek, amelyik észszerű és méltányos eredményre vezet.

IX. Összegzés

A magánjogi szabályozással kapcsolatban az egyik alapvető elvárás: világos legyen, hogy az egyes kockázatokat a felek közül ki viseli, és hogy a kockázatok elosztása a felek között méltányos és észszerű legyen. (Ezzel kapcsolatban lásd a kontraktuális felelősség példáját, amelynél a károkozó a deliktuális felelősség szabályozásához képest nehezebben mentheti ki magát, de ezt kompenzálja az, hogy itt szűkebb a megtérítendő károk köre, mint deliktuális felelősség esetén). A Ptk.-nak az egyes szerződéstípusok vonatkozásában a kárveszély átszállását rendező szabályozása azonban álláspontunk szerint e követelményeknek nem tud maradéktalanul eleget tenni.

Egyrészt több olyan szerződés és helyzet van, amelyik esetén nem egyértelmű, hogy átszáll-e a kárveszély, és ha igen, akkor mikor. Példaként említhetjük a bizalmi vagyongazdálkodást vagy a tartási és életjáradéki szerződést haszonélvezeti jog kikötése mellett. E helyzetek ugyan jogértelmezéssel kezelhetők, de jelenleg hiányzik az azt megerősítő bírói gyakorlat, ez pedig bizonytalansággal jár.

Más esetekben ugyan egyértelműnek tűnik a törvényi szabályozás (lásd például a tulajdonjog-fenntartás melletti adásvételt, a vállalkozási szerződéshez kapcsolódó tulajdonátruházást vagy a bizományt), de a vonatkozó normák ellentmondásosak vagy azok eredményeként a kockázatok elosztása nem tűnik méltányosnak vagy észszerűnek. Így nem világos, hogy adásvételnél ingók esetén, valamint a vállalkozási szerződéshez kapcsolódó tulajdonátruházáskor miért nem száll át már magával a birtokátruházással a kárveszély, vagy miért alakul eltérően a kárveszély viselése eladási és vételi bizomány esetén (a racionális megoldás az lenne, ha a bizományos vételi bizományban se viselné a kárveszélyt).

Így csak néhány olyan eset van, amikor a törvényi szabályozás egyértelmű helyzetet teremt, és az meg is felel a fenti elvárásoknak. Erre szolgálhat példaként a rendhagyó letét.

⁴³ A haszonélvezeti jognak a tulajdonjog átruházása melletti fenntartása kapcsán számos elméleti és gyakorlati kérdés merül fel, lásd Kurucz Mihály: A haszonélvezeti jog eladói fenntartása a tulajdonjog átruházása esetén. *Közjegyzők Közlönye*, 2017. évi 4. szám, 5–29.

⁴⁴ 6:493. § [A szerződés megszűnése]

(3) A tartásra kötelezett halála esetén a tartási kötelezettség az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint annyiban száll át a tartásra kötelezett örökösére, amennyiben a kötelezett haláláig nyújtott tartás az ellenszolgáltatást nem fedezi.